

Список использованной литературы

- 1 Большой толковый словарь русского языка / сост. и гл. ред. С. А. Кузнецов. – СПб. : «Норинт», 2000. – 1536 с.
- 2 Кирдун, Е. В. Семантические особенности глагола *любить* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://samlib.ru/k/kirdun_e_w/smysl.shtml. – Дата доступа: 15.02.2022
- 3 Марзаганова, Л. М. Любовные мотивы поэзии В. Маяковского / Л. М. Марзаганова, А. М. Булгучева, Х. М. Касиева // Молодой ученый. – 2020. – № 3 (293). – С. 132–134.
- 4 Янгфельдт, Бенгт. Любовь – это сердце всего: В. В. Маяковский и Л. Ю. Брик. Переписка 1915-1930 / Бенгт Янгфельдт. – М. : Книга, 1991. – 287 с.

The article analyzes the features of the use of the words love and love in the poems and poems of Vladimir Mayakovsky. The compatibility of the named words with the agreed definitions is revealed, synonymous and antonymous nominations are noted. Attention is drawn to Mayakovsky's use of occasional words that allow the author to express deep love experiences.

УДК 811.161.3'42'37:398.92(=161.3):633.358

В. А. ЛЯШЧЫНСКАЯ

г. Гомель, УА “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны”

СІМВОЛІКА ГАРОХУ І ВОБРАЗЫ БЕЛАРУСКІХ ФРАЗЕЛАГІЗМАЎ З КАМПАНЕНТАМ ГАРОХ

У артыкуле на матэрыяле дыялектных і літаратурных фразеалагізмаў беларускай мовы з кампанентам гарох як рэпрэзэнтантаў гастронамічнага кода культуры выяўляюцца прычыны адбору кампанента як асновы ўтварэння вобразаў фразеалагізмаў. Устанаўліваецца культурная інфармацыя фразеалагізмаў як вынік сімвалікі, эталанізацыі, стэрэатыпізацыі гароху ў народнай свядомасці для прадстаўлення вынікаў пазнання беларусамі саміх сябе ў дыяпазоне культурна-нацыянальнай самасвядомасці і яго фразеалагічнай рэпрэзэнтацыі.

Мова выступае інструментам канцэптуалізацыі і спосабам фіксацыі вынікаў гэтага працэсу – нашай карціны свету, нашых ведаў аб ім. З ліку розных адзінак мовы фразеалагічныя адзінкі (ФА) выдзяляюцца выключнай здольнасцю да назапашвання пазамоўнай інфармацыі, з’яўляюцца самымі значнымі скарбамі мовы, здольнымі канцэнтравана выразіць адметнасць мовы, яе носьбітаў, іх светаадчуванне, склад розуму, менталітэт. ФА «не толькі ўключаюцца ў сінхранію дзеючай сістэмы культурна-нацыянальнага светаразумеання, але і, трансліюючы яе фрагменты ад пакалення да пакалення, “навязваюць” гэта светаадчуванне носьбітам мовы, удзельнічаюць у яго фарміраванні як індывідуальнай моўнай асобы, так і моўнага калектыву» [1, с. 308]. ФА як другасныя адзінкі мовы, як прызнаныя адзінкі культуры кожнага народа выяўляюць закладзены ў іх культурны сэнс, культурную інфармацыю. І дасягаецца гэта найперш пры ўтварэнні ФА ў выніку адбору слоў-кампанентаў, што надзелены пэўным культурным сэнсам, уласцівым ім сімвалічным зместам, і ўтварэння з імі вобразаў праз выкарыстанне пэўных сінтаксічных канструкцый, што матывуюць культурна значныя сэнсы і тую ролю, якую яны здольны выконваць як знакі «мовы» культуры – эталоны, стэрэатыпы ці сімвалы.

Абраўшы мэтай вывучэння гастронамічны код культуры беларусаў, што рэпрэзэнтаваны ФА беларускай мовы і які сярод розных кодаў культуры з’яўляецца адным з асноўных, а па сутнасці базавым у вызначэнні нацыянальна-культурнай адметнасці народа, спынім увагу на групе

ФА з кампанентам *гарох*, *гарошавы* як адным з частотных сярод кампанентаў-трафонімаў расліннага паходжання ў складзе ФА, уступаючы першынства кампаненту *мак*. Уся колькасць ФА з кампанентам *гарох*, *гарошавы* (а гэта больш за 20 адзінак) падзяляецца прыблізна пароўну на адзінкі літаратурнай і дыялектнай фразеалогіі.

Лексема *гарох* (*гарох* – ‘круглае насенне (гарошыны) расліны, якое скарыстоўваецца для харчавання’ [2, с. 33], «прасл. *gorxъ ‘тс’ да і.-е. *ghorso-» [3, с. 64]), ці больш верагодна рэалія, што абазначана гэтай лексемай, надзелена шматлікай і разнастайнай сімволікай. Гэта найперш пладавітасць, ураджайнасць, багацце, што аб’ядноўвае гарох з іншымі бабовымі раслінамі – бабамі, фасоліяй і інш. З гарохам у беларусаў, як і іншых славян, шмат розных прыкмет, павер’яў. Пры гэтым разнастайнае прымяненне мелі не толькі зярняты гароху, але і стручкі з гарошынамі, бацвінне і нават гарошавая саломка. Як сведчаць дадзеныя этналінгвістычнага даведніка «Славянские древности», гарох скарыстоўваўся ў рытуальных, магічных, медыцынскіх і іншых дзеяннях.

Напрыклад, для беларусаў Віленскай губерні на Богаз’яўленне гаспадар уваходзіў у хату з кошыкам і звяртаўся з вітаннем да сям’і, у якім гарох параўноўваўся з золатам, а затым сыпаў гарох на стол. І кожны стараўся злавіць як мага больш гарошын, паколькі гэта быў знак удачы пры развядзенні авечак.

Гарох адыгрываў значную ролю ў рытуалах, звязаных са шлюбам і дзетанараджэннем. Напрыклад, у палякаў гарох быў асноўнай вясельнай стравой, чэхі абсыпалі маладую гарохам і па колькасці гарошын, што застравалі ў яе сукенцы, гадалі пра колькасць будучых дзяцей.

Гарох надзелены і эратычнай сімволікай. Так, вядома, што гарошавы вянок сімвалізуе страчаную нявіннасць дзяўчыны, адрынутым кавалерам вешалі такі вянок на дзверы ці клалі ў воз; аб’есціся гароху азначала зацяжарыць без шлюбу і інш.

У памінальных абрадах гарох ці боб, звараны ў мядовай сыце, служыў для беларусаў рытуальнай стравой у памінальныя дні. Перад пачаткам ужывання ежы тры першыя лыжкі адлівалі для памерлых у асобную пасудзіну.

Гарох скарыстоўваўся і ў магіі. Так, напрыклад, з дапамогай пакладзеных у павозку маладым ці закапаных на дарозе стручкоў з 3 ці 12 гарошын можна было спыніць коней, а перакідваннем гарошын (ці стручкоў з 12 гарошынамі) праз вясельны поезд можна было пераўтварыць удзельнікаў вясельля ў ваўкоў.

Гароху прыпісвалі ролю абярэгу, у прыватнасці, лічылася, што калі паднятую з зямлі гарошыну насіць пры сабе, то яна будзе абараняць чалавека ад зла.

У народнай медыцыне гарох скарыстоўвалі для лячэння ад разнастайных скураных хвароб (барадавак, лішаёў, рожы), якія лячылі дотыкамі гарошын да пашкодванага месца, пасля чаго гарошыны кідалі ў печ ці студню, праўда, пры гэтым важнае значэнне надавалася колькасці гарошын (5, 7, 77 ці столькі, колькі барадавак).

Калі Бог пакараў людзей за грахі голадам, то Багародзіца плакала, а яе слёзы пераўтвараліся ў гарошыны. Менавіта гэтым матывам тлумачыцца забарона рассыпаць гарох, а бачыць гарох у час сну – гэта прадказанне слёз [4, с. 523–526].

Гарох з’яўляецца любімым і для міфалагічных істот. Напрыклад, гарошавае поле лічылася любімым месцам для русалак, а для вугроў любімым ласункам быў гарох. У. Караткевіч піша: «Рыбакі з тых мясцін, дзе ён водзіцца, дружна расказваюць, што ў дужа росныя мясячныя ночы вугор выпаўзае на палі есці гарох» [5, с. 427].

Цікавым дапаўненнем да папярэдняга з’яўляецца напамін фалькларыста П. В. Шэйна ў яго апісаннях беларусаў пра такую страву, як камы, якая гатавалася з гароху і бобу (адварвалі ў салёнай вадзе, таўклі, набіралі жменькай, сціскалі ў камок і падсушвалі) і ўжывалася ў посныя дні [6, с. 31]. Увогуле, у мінулыя часы было шмат страў з бабовых увогуле і гароху ў прыватнасці, у той час як сёння гэта ў асноўным ужыванне сушанага гароху для прыгатавання супу ці кашы, а кансерваваны гарох выкарыстоўваецца як дабаўка ў салаты, да гарніру.

Прыведзеная інфармацыя пра гарох, што засталася нам у спадчыну з мінулых часоў і якая страчваецца, упэўнівае ў тым, якую вялікую ролю беларусы надавалі гароху. І гэта, несумненна,

паслужыла шырокай сімвалізацыі лексемы *гарох* і яе адбору пры ўтварэнні ФА як другасных адзінак беларускай мовы з розным значэннем і рознай структурай.

Сярод усіх ФА з кампанентам *гарох* найбольшую колькасць складаюць кампаратыўныя, што прадстаўляюць народныя вобразы-эталоны на аснове параўнанняў і сваіх уяўленняў пра гарох, дзеянняў з ім, праз якія чалавек перадае сваё пазнанне свету. Як падкрэслівае К. Мізін: «У аснове эталанізацыі вобраза ляжыць аперацыя параўнання, якая на канцэптuallyным узроўні свядомасці апырэры “транізвае” ўсю кагніцыю чалавецтва, паколькі на гэтым узроўні параўнанні ёсць ні чым іншым, як аперацыяй “зверкі”...» [7, с. 28].

Так, для прадстаўлення незвычайнага знешняга выгляду твару чалавека скарыстоўваецца кампаратыўная ФА як */нібы /быццам чорт /чэрці гарох малаціў /малацілі* ‘васпаваты, рабы’ (Л-2008-2: 652). Тут тое, што выпадае з прывычных уяўленняў, тое, што парушае норму – знешні выгляд твару, прадстаўлена праз звычайнае і вядомае дзеянне – малацьбу гароху, але месцам гэтага дзеяння абраны твар, а выканаўцам яго выступае чорт ці чэрці. Менавіта такі вобраз адзінкі дазваляе атрымаць тую дадатковую культурную інфармацыю, што закладзена ў ёй і якую даводзяць кампаненты ФА. Найперш васпаваты ці рабы твар чалавека – гэта нядобра, гэта вынік той хваробы, якая, падобна да работы цапоў па гароху, выбіла ямкі на твары, зрабіла яго няроўным. І такую работу выканаў чорт як вядомая ў народзе нячыстая сіла, што шкодзіць чалавеку, а калі міфонім чорт ужыты ў форме мн. ліку – *чэрці*, то гэта можа азначаць усіх ці многіх нячысцікаў. Напрыклад: *Чужасельскі нічога не сказаў. Прымёрз у парозе і паглядае спадылба. Мяне вельмі здзівіў яго твар, на ім чэрці гарох малацілі: яміна на яміне.* (І. Сяркоў). Як вынік, фразеалагізм набыў ролю эталона, стэрэатыпа ў прадстаўленні і вызначэнні адметнага васпаватага твару чалавека як выніку дзеяння хваробы.

Зусім іншы змест, значэнне, атрымлівае кампаратыў як *гарох малаціць* ‘вельмі лёгка (рабіць што-н.)’ (Д-2020: 140), дзе зноў сітуацыя малацьбы гароху абрана вобразам-эталонам, але тут лёгкасць малацьбы гароху служыць для прадстаўлення вобразнага і найбольш зразумелага, канкрэтнага для селяніна ўяўлення пра высокую ступень лёгкасці выканання любой працы кім-небудзь, напрыклад, як у ілюстрацыі – вучобы: *Яму вучыцца як гарох малаціць.* (Д-2020: 140).

Да папярэдняй далучаецца кампаратыўная ФА *меле як гарох сыпле* (С-1991: 106), што скарыстоўваецца для вызначэння высокай ступені лёгкасці і складнасці маўлення, але, зусім магчыма, усё ж не для высокай ацэнкі такой маўленчай дзейнасці чалавека, паколькі ўжыты дзеяслоўны кампанент *меле* зніжае станоўчы бок характарыстыкі выніку маўлення чалавека (параўн. *малоць языком; малоць не падсяваючы*).

ФА як *гарох прадаўшы спаць* ‘вельмі моцна’ (Д-2020: 140) – кампаратыў з яго назначэннем – апісаць прыкмету дзеяння, пры гэтым у адзінцы звернута ўвага на прыкмеце выніку абазначанага дзеяння. Селянін-гаспадар, што вырасціў ураджай, прадаў яго, атрымаў прыбытак, сапраўды, будзе моцна спаць, бо спакойны: усё зроблена, усё закончана. Узгадаем пра тое ж у вобразах кампаратыўных ФА пра сілу моцнага сну селяніна як *жыта прадаўшы; як тианіцу прадаўшы*. І тады ў адным радзе з найменнямі злакаў будзе і гарох, напрыклад: *Сьпіць увесь дзень як гарох прадаўшы.* (Д-2020: 140).

Вобраз-эталон з гарохам, што расце пры дарозе, абраны для прадстаўлення розных абстрактных паняццяў-прыкмет жыцця чалавека, для чаго ўтвораны шырока ўжывальны з мінулых часоў да сённяшняга дня кампаратыў як */бы гарох пры дарозе* 1) ‘ненадзейна, трывожна, з неспакоем (жыць)’; 2) ‘адзінока, без догляду (расці, жыць і пад.)’ (Л-2008-1: 297); ‘ненадзейна, трывожна, з неспакоем (жыць)’ (Л-Ш-2007: 67); 1) *жыць* ‘ненадзейна, неспакойна’; 2) *жыць, застацца* і пад. ‘адзінока, без догляду’ (Д-2020: 140). Напрыклад: *Людзі жылі як гарох пры дарозе, людзі жылі ў штодзённай трывозе.* (У. Дубоўка); *А далей, Ты знаеш, я засталася зусім адна, як той гарох пры дарозе.* (Д-2020: 140).

Лічыцца, што ФА з’яўляецца вынікам скарачэння прыказкі *Як гарох пры дарозе – хто ідзе, той і скубе*. Тлумачэнне, што гарох сеялі ля праезджай часткі для таго, каб яго елі падарожнікі, у якасці вытоку вобраза, думаецца, патрабуе ўдакладнення. Хутчэй гэта звязана з той асаблівасцю, што гарох быў і застаецца прыцягальным для чалавека, дзе б ён ні рос (параўн. прыказку

беларусаў *Рэту, гарох не сей каля дарог*). Больш верагоднай з’яўляецца версія аб пашырэнні ці распаўсюджанні гароху па тэрыторыі Расіі як правобраз ФА: «Был на Русі обычай, согласно которому первые путники, идущие осваивать новые земли («передние»), высевали горох вдоль дорог для «задних» – идущих за ними. Затем горох стали высевать вдоль троп и езженных дорог Архангельской и других губерний Севера, Урала и Сибири. Чуть ли не по всему сибирскому тракту были такие посевы, чтобы каждый из «задних» мог утолить голод стручками гороха. Так горох пришёл на Урал и в Сибирь» [8, с. 40].

Яшчэ адзін вобраз-эталон абраны ў аснову ФА як */што гарох аб сцяну /сценку* ‘нічога не дзейнічае на каго-н.’ (Л-2008-1: 297); як */што гарохам аб сценку /аб сцену* каму ‘нічога не даходзіць да каго-н., не дзейнічае на каго-н.’ (Д-2020: 141); як */што гарох ад сцяны /сценкі* ‘безвынікова для каго-н.’ (Л-2008-1: 297) і крыху адметнай як *аб /у сценку гарохам /абухам* ‘не рэагуе, не звяртае ніякай увагі на што сказанае’ (М-К-1972: 307) з празрыстай матывацыяй. Кампаратывы выяўляюць асацыятыўную сувязь паміж тыповай сітуацыяй кідання сухога гароху аб сцяну ці адскоквання яго ад сцяны без следу і знака з нулявым вынікам слоўнага ці іншага спосабу ўздзеяння, унушэння на чалавека ці нулявой рэакцыяй чалавека на такія ўнушэнні, уздзеянні. Напрыклад: *Грушка даводзіў Марыі, што капелюшы ёй непатрэбны, што яны ёй не да твару... Гэтыя довады былі для Марыі як той гарох аб сцяну.* (П. Пестрак); *Ды хіба з ім пагаворыш? Бацькавы словы ад яго як гарох ад сценкі.* (М. Гіль); *Табе гавары – што гарохам ап сцену.* (Д-2020: 141). Названыя ФА перадаюць стэрэатыпныя ўяўленні пра немагчымасць уздзеяння на каго-небудзь ці адсутнасць успрымання кім-небудзь любога ўздзеяння на яго.

ФА за *царом Гарохам* (Л-2008-1: 622) і за *каралём гароховым* (Д-2020: 243) з агульным значэннем ‘вельмі даўно, невядома калі’ служаць для жартоўна-іранічнага выказвання аб прыкмеце часу – даўно, невядома калі. Напрыклад: *Пао дахам сенцаў я адишкаў заплеченую павуціннем іржавую бацькаву нажоўку і падаў Кудрашова. Ён пакруціў галавою. – Струмант! Нічога, брат, не скажаш. Відаць, за царом Гарохам куплялі.* (С. Грахоўскі); *Гэта атрава, можа, ужо дзе за каралём гароховым купляна, можа, ужо ні дзейнічае.* (Д-2020: 243). Як можна заўважыць, ФА з уласным іменем *Гарох* ці ўтвораным ад яго вытворным прыметнікам *гарохавы* захоўваюць і транслююць у маўленні стрыманыя адносіны да дакладнага абзначэння часу. Менавіта гэты іх асаблівасць прыводзіць да вызначэння суаднесенасці ФА з антропным (праз вымысел імені цара) і часавым кодамі культуры. ФА за *царом Гарохам* выкарыстоўваецца і як груба-жартоўны адказ пры нежаданні, раздражненні на зададзены назойлівыя пытанні *дзе?* і *асабліва калі?* як вынік парушэння асабістай прасторы.

Услед за папярэднімі ФА з кампанентам-прыметнікам *гарохавы* адзначым яшчэ *пудзіла агароднае /гарохавае* ‘смешна, непрыгожа ці безгустоўна адзеты чалавек’ (Л-2008-2: 271); *чучала гарохавае /балотнае* ‘няўдаліца, недарэка’ (Ю-1977: 194); *шут гароховы* ‘пусты чалавек, смешна апрануты’ (Ю-1977: 202) і *галава гароховая* ‘бесталковы, неразумны чалавек’ (Д-2020: 124), якія служаць для наймення і негатыўнай характарыстыкі чалавека, толькі паводле адзення, смешнага, несуразнага, ці адсутнасці разумовых здольнасцей у чалавека [9, с. 115–117]. Напрыклад: *[Фруктаўшчык:] Я табе пастаю тут, хам ты, халера? Прэч адгэтуль, пудзіла гарохавае!* (Л. Ялоўчык); *Стой, пудзіла гарохавае! – закрычаў другі цень. – У каго страляеш? У сваіх страляеш!* (А. Якімовіч).

Дыялектная ФА *галава гароховая* – гэты яшчэ адна адзінка для вобразнага наймення чалавека і негатыўнай ацэнкі яго разумовых здольнасцей. Фразеалагізм утвораны па вядомай мадэлі (параўн. *галава садовая; галава яловая; курыная галава; пустая галава; дубовая галава; курыная галава*) і, зразумела, нясе негатыўную ацэнку.

Дзеяслоўныя ФА *гароху засыпаць <троху>* (С-1991: 91) і *засыпаць троху гароху* каму ‘лёгка пакараць каго-н.’ (Д-2020: 141) захоўваюць звесткі пра былыя спосабы пакарання, ці ФА праектуюцца на дзеянні, што рэальна існавалі ў жыцці. Так, ставячы дзіця ў кут на калені як пакаранне за якую-небудзь правіннасць, нярэдка яшчэ падсыпалі пад калені гарох. Такое пакаранне наўрад ці існуе сёння, але ў аснове вобраза ФА ляжыць метафара, якая любое пакаранне каго-небудзь, часцей дзіця, прыпадабняе да падсыпання гароху. Напрыклад: *Мусі табе бацька*

засыпаў троху гароху, што вушы чырвоныя, як у рака. (Д-2020: 141). А тое, што гэта лёгкае пакаранне, відавочна, абумоўлена тым, што, як можна меркаваць, такое падсыпанне гароху было дадатковым да асноўнага пакарання – стаяць на каленях у куце. Па-другое, у складзе адзінкі маецца кампанент-лексема *троху*, якая захоўвае сваё значэнне – ‘мала, няшмат’. І роля гэтага прыслоўнага кампанента выключная, так як у выніку спалучэння *троху гароху* – гэта ўдала падобранае паводле сугучнасці і рыфмаванасці кампанентаў як знешняя форма «жыватворнай» асновы ФА (М. А. Даніловіч). Як вынік, ФА *засыпаць троху гароху* перадае стэрэатыпнае ўяўленне беларусаў пра фізічнае пакаранне, у асноўным, дзяцей.

Выразныя сувязі з гастронамічным кодам культуры выяўляюць ФА з блізкай будовай і семантыкай: *блытаць, змешваць боб з гарохам* ‘(блытаць) розныя, несумяшчальныя рэчы’ (Л-2008-1: 113); *мяшаць боб з гарохам* ‘усё пablyтаць’ (З-2014: 143); *змяшаць /перамяшаць капусту з гарохам* ‘усё зблытаць’ (Д-2020: 241). У ФА задзейнічаны два найменні раслінных прадуктаў харчавання – боб і гарох ці гарох і капуста. І калі першая пара выяўляе дзве бабовыя культуры, то падбор другой пары магчыма разглядаць як выкарыстанне прыёму гіпербалізацыі, паколькі іх выгляд не дае асноў для блытаніны, што і даводзяць ФА. Напрыклад: *Раптам Дзмітрыя ўзяла злосць: нечага змешваць боб з гарохам... – адкрыты крадзеж і прысваенне з дапамогай падробкі дакументаў, – не варта ўсё валіць у адну кучу.* (А. Капусцін); *Заўсёды пераблытая, перамяшая капусту з гарохам.* (Д-2020: 241).

Цесная сувязь з гастронамічным кодам ФА *і гарох на языку /на языцы спячэцца* ў каго ‘хто-н. вельмі балбатлівы, не ўмее трымаць сакрэты’ (Д-2020: 140) выяўляецца не толькі праз кампанент *гарох*, але і праз дзеяслоўны кампанент *спячэцца*, што абазначае ў свабодным выкарыстанні адзін са спосабаў гатавання ежы. ФА выкарыстоўваецца не толькі для абазначэння і характарыстыкі празмерна балбатлівага чалавека, але і выражэння іранічных адносін да яго. Напрыклад: *Ні буду я табе нічога гаварыць. У цібе й гарох на языку спячэцца.* (Д-2020: 140). Зразумела, што ФА характарызуецца негатыўнай канатацыяй, служыць для выражэння асуджэння паводзін чалавека і скіравана для ўліку такой адмоўнай ацэнкі яго дзеяння. Несумненна, што вообраз абавязаны творчай фантазіі народа (параўн. падобны па структуры фразеалагізм *жаба на языку не спячэцца*), дзе язык – гэта і орган маўлення, і мова, і спосаб, прыстасаванне для падрыхтоўкі «ежы-мовы».

Як відаць, утварэнне фразеалагізмаў з кампанентам *гарох, гарохавы* абумоўлена найперш глыбокім сімвалічным зместам гароху як адной з самых старажытных культур (на Беларусі вядомы з VI – VIII стст.), як аднаго з пашыраных прадуктаў харчавання яшчэ да збожжавых. Аналіз адзінак з кампанентам *гарох, гарохавы* дазваляе выявіць захаваную ў іх культурную канатацыю, тое сімвалічнае значэнне кампанента і новых адзінак з ім, якое абумоўлена сімвалікай абраных лексем пры ўтварэнні фразеалагізмаў, што «прачытваецца» ў іх як выразніку зместу таго каштоўнаснага, тых маральна-этычных якасцей і духоўных ідэалаў беларусаў.

Умоўныя скарачэнні крыніц фразеалагізмаў

Д-2020 – Даніловіч, М. А. Фразеалагічны слоўнік гаворак Гродзеншчыны / М. А. Даніловіч. – Гродна : ГрДУ, 2020. – 607 с.; **З-2014** – Зайка, А. Фразеалагічны слоўнік Косаўшчыны / А. Зайка. – Брэст : ААТ «Брэсцкая друкарня», 2014. – 308 с.; **Л-2008-1** – Лепешаў, І. Я. Слоўнік фразеалагізмаў. У 2 т. Т. 1: А-Л / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Беларус. Энцыклапедыя імя П. Броўкі, 2008. – 672 с.; **Л-2008-2** – Лепешаў, І. Я. Слоўнік фразеалагізмаў. У 2 т. Т. 2: М-Я / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Беларус. Энцыклапедыя імя П. Броўкі, 2008. – 704 с.; **Л-Ш-2007** – Ляшчынская, В. А. Слоўнік фразеалагізмаў мовы твораў Янкі Купалы / В. А. Ляшчынская, З. У. Шведава. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2007. – 312 с.; **М-К-1972** – Мяцельская, Е. С. Слоўнік беларускай народнай фразеалогіі / Е. С. Мяцельская, Я. М. Камароўскі. – Мінск : БДУ, 1972. – 320 с.; **С-1991** – Санько, З. Малы руска-беларускі слоўнік прыказак, прымавак і фразем / З. Санько. – Мінск : Навука і тэхніка, 1991. – 218 с.; **Ю-1977** – Юрчанка, Г. Ф. Слова за слова (Устойлівыя словазлучэнні ў гаворцы Мсціслаўшчыны) / Г. Ф. Юрчанка. – Мінск : Навука і тэхніка, 1977. – 272 с.

Спіс выкарыстанай літаратуры

- 1 Телия, В. Н. Культурно-национальные коннотации фразеологизмов (от миропонимания к миропониманию) / В. Н. Телия // Славянское языкознание. XI Межд. съезд славистов. Доклады российской делегации : сб. докладов (Отделение литературы и языка РАН). – М., 1993.
- 2 Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5-ці т. Т. 2 : Г-К / [Рэд. тома А. Я. Баханькоў]. – Мінск : Гал. рэд. Беларус. Сав. Энцыклапедыі, 1978. – 768 с.
- 3 Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. Т. 3 : Г – І / [Р. У. Краўчук, В. У. Мартынаў, А. Я. Супрун, Н. І. Івашына; Рэд. В. У. Мартынаў]. – Мінск : Навука і тэхніка, 1985. – 408 с.
- 4 Плотникова, А. А. Горох / А. А. Плотникова, В. В. Усачёва // Славянские древности: Этимологический словарь / Под общ. ред. Н. И. Толстого. Т. 1: А – Г . – М. : Международные отношения, 1995. – С. 523–526.
- 5 Караткевіч, У. Зямля пад белымі крыламі / У. Караткевіч // Караткевіч. У. Збор твораў : у 8 т. Т. 8, кн. 1. П'есы. Нарыс. – Мінск : Маст. літ., 1990. – С. 383–570.
- 6 Шейн, П. В. Материалы для изучения быта и языка русского населения северо-западного края. Т. 3. Описание жилища, одежды, пищи, занятий; препровождение времени, игры, верования, обычное право; чародѣйство, колдовство, знахарство, лечение бользней, средства отъ напастей, повхрья, суевья, примьты и т. д. / П. В. Шейн. – Санктпетербургъ: типография импер. Академіи наукъ, 1902.
- 7 Мізін, К. Компаративна фразеалогія: монографія / К. Мізін. – Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2007. – 168 с.
- 8 Словарь русской пищевой метафоры. Т. 1. Блюда и продукты питания / сост. А. В. Боровкова, М. Г. Грекова, Н. А. Живаго, Е. А. Юрина / под ред. Е. А. Юриной. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 2015. – 428 с.
- 9 Ляшчынская, В. А. Два фрагменты фразеалагічнай карціны свету беларусаў : манаграфія / В. А. Ляшчынская. – Мінск : РІВШ, 2020. – 230 с.

The article on the material of dialectal and literary phraseology of the Belarusian language with the component of peas as representatives of the gastronomic code of culture reveals the reasons for the selection of the component as the basis for the formation of images of phraseology. Cultural information of phraseology is established as a result of symbolism, standardization, stereotyping of peas in the people's consciousness to present the result of Belarusians' knowledge of themselves in the range of cultural and national self-consciousness and its phraseological representation.

УДК 811.161.3'42'367.625'367.4:398.92

В. В. МАРШЭЎСКАЯ

г. Гродна, УА “Гродзенскі дзяржаўны
універсітэт імя Янкі Купалы”

АСАБЛІВАСЦІ ХАРАКТАРЫСТЫКІ ПРАЦЯКАННЯ ДЗЕЯННЯ ДЗЕЯСЛОЎНЫМІ ФРАЗЕАЛАГІЗМАМІ СА СТРУКТУРАЙ СЛОВАЗЛУЧЭННЯ

У артыкуле паказваецца, што дзеяслоўныя фразеалагізмы (як і дзеясловы) прымаюць актыўны ўдзел у характарыстыцы працякання дзеяння. У праяўленні разнастайных значэнняў дзеяння, акрамя граматычнай формы дзеяслоўнага кампанента, які застыў у форме або толькі закончанага, або толькі незакончанага трывання, удзельнічае кантэкставае атачэнне фразеалагізма, яно ў многіх выпадках дазваляе адрозніць адно значэнне ад іншага, набліжае адно значэнне да іншага і разам з тым звужае самастойнасць канкрэтна-працэснага значэння дзеяслоўных фразеалагізмаў.